

<http://www.mestokaplice.cz/zprava-1126/zide-v-kaplici-do-roku-1910/>

Židé v Kaplici do roku 1910

Takzvaný „famiánský zákon“ z roku 1772 diskriminačně reguloval přirozený přírůstek židovského obyvatelstva a přesně stanovil počet 8.541 židovských rodin, které směly v Čechách pobývat. Podle tohoto zákona získali Židé, v té době ženatí či ovdovělí, právo pobytu a „inkolát.“ Toto právo přecházelo na prvorozeného syna, který jediný se směl oženit a mít rodinu. Ostatní děti se mohly provdat nebo oženit do ciziny. Famiánské místo mohly získat teprve po uprázdnění některého z nich úmrtím. Za císaře Josefa II. se povolený počet rodin mírně zvýšil na 8.600 pro celé Čechy. Židovské domy byly od roku 1771 popisovány římskými čísly, na rozdíl od domů obývaných křesťany, které byly popsány arabskými čísly.

Roku 1781 byla zrušena různá diskriminační opatření, kterými se Židé měli odlišovat od křesťanů. Byla to nařízení, která se týkala oblékání, nošení židovského znamení nebo židovského rukávce, zákaz opuštění domu před ukončením křesťanské mše o nedělích a svátcích a odvádění roční „židovské daně.“ Dále bylo Židům povoleno vyučit se a provozovat řemesla a získávat vzdělání. Jejich asimilace byla podpořena zákazem používáním hebrejského nebo židovského jazyka v úředních i obchodních listinách a pozměňování jmen.

Patentem z roku 1787 nařídil Josef II. Židům německá rodná jména i příjmení. Každý židovský otec, poručník a svobodný muž musel pro sebe a svou rodinu zvolit příjmení. Patent obsahoval i seznam 109 mužských a 35 ženských povolených rodných jmen. Nejchudší Židé, kteří nemohli platit žádné daně, neměli pro Habsburský stát žádnou cenu. Stávali se

<http://www.mestokaplice.cz/zprava-1126/zide-v-kaplici-do-roku-1910/>

Juden in Kaplitz bis 1910

Das sogenannte „Familiengesetz“ aus dem Jahre 1772 regulierte auf diskriminierende Weise das natürliche Wachstum der jüdischen Bevölkerung und legte die exakte Zahl von 8.541 jüdischen Familien fest, die sich in Böhmen aufhalten durften. Laut dieses Gesetzes erhielten Juden, die zu jener Zeit verheiratet oder verwitwet waren, das Aufenthaltsrecht und ein „Inkolat“. Dieses Recht ging auf den erstgeborenen Sohn über, der als einziger heiraten und eine Familie haben durfte. Die anderen Kinder konnten ins Ausland heiraten. Einen „Familienplatz“ konnten sie erst dann erhalten, wenn durch einen Todesfall ein anderer Platz frei wurde. Unter Kaiser Joseph II. wurde die Anzahl der genehmigten Familien leicht auf 8.600 für ganz Böhmen erhöht. Die jüdischen Häuser wurden ab 1771 mit römischen Ziffern beschriftet, im Gegensatz zu den von Christen bewohnten Häusern, welche mit arabischen Ziffern beschriftet waren.

Im Jahre 1781 wurden verschiedene diskriminierende Maßnahmen aufgehoben. Es handelte sich um Kleidungsvorschriften, Anordnungen bezüglich des Tragens eines jüdischen Kennzeichens oder eines besonderen Merkmals am Ärmel, das Verbot, das Haus vor Beendigung der christlichen Sonn- oder Feiertagsmesse zu verlassen - und um die vorgeschriebene Abführung einer jährlichen Abgabe, der sogenannten „Judensteuer“. Weiters wurde den Juden erlaubt, einen Beruf zu erlernen, Handwerke auszuüben und sich weiterzubilden. Ihre Assimilation wurde durch das Verbot unterstützt, in amtlichen und geschäftlichen Dokumenten die hebräische oder jüdische Sprache zu verwenden und durch geänderte Namen.

Mittels Patent aus dem Jahre 1787 schrieb Josef II. den Juden vor, deutsche Familien- und Vornamen tragen zu müssen. Jeder jüdische Vater, Vormund oder freie Mann musste für sich und seine Familie einen Nachnamen auswählen. Dieses Patent enthielt eine Liste von 109 erlaubten Männer- und 35 möglichen Frauen(nach)namen. Die ärmsten Juden, welche keine Steuer zahlen konnten, hatten für den Habsburgerstaat

pak velmi často prvními oběťmi při vypovídání židovských komunit.

Roku 1793 se konal od 17. ledna do 17. března soupis Židů. V Kaplici byli v té době zapsáni pouze dvě rodiny Židů a to rodiny Blochů a Rindů. Zákon z 21. 3. 1890 řešil uznávané „židovské obce“ a vymezil jejich rovnoprávné postavení ve společnosti. Podle tohoto zákona byly stanoveny obvody „židovské obce,“ které muselo tvořit nejméně 30 členů. Řádný chod a správa židovské obce vyžadovaly zřízení a spravování zařízení včetně rabínů pro uspokojování náboženských potřeb věřících. Finanční prostředky na činnost a provoz židovské obce byly získávány hlavně z příspěvků členů, z darů, nadací a poplatků za náboženské úkony. Zákon ukládal, aby v každé židovské obci působil nejméně jeden rabín.

Kaplice patřila hluboko v minulosti do židovské obce Rožmberk nad Vltavou a schválení nových stanov dle zákona z roku 1890 bylo provedeno 9. září 1896. Nový obvod židovské obce Rožmberk tvořilo území politického okresu Kaplice s výjimkou Nových Hradů a byly vyjmuty dosavadní rakouské obce Rainbach a Rohrbach. V letech 1893 až 1897 byl představeným židovské obce v Rožmberku Adolf Sternschein. Po jeho rezignaci se v zastupování židovské obce v Rožmberku vystřídali Friedrich Sternschein, Ignác Offner, Siegfried Holzbauer a od roku 1911 kaplický advokát JUDr. S. Kopperl. Ve funkci rabína židovské obce Rožmberk se od roku 1896 postupně vystřídali Dr. M. Rachmuth, Šimon Willinger, Markus Ziegler, Mojžíš Margel, Filip Lederer a od roku 1909 dr. Leopold Gottselig. V roce 1902 pobíral rabín v Rožmberku roční plat 1.200 korun a k dispozici měl i byt. Obec spravoval pětičlenný výbor a desetičlenné zastupitelstvo v tříletém volebním období.

keinen Wert. So wurden sie häufig zu den ersten Opfern bei Ausweisungen von jüdischen Gemeinschaften.

Im Jahre 1793 wurde vom 17.1. bis zum 17.3. eine schriftliche Erfassung der Juden vorgenommen. In Kaplitz gab es damals offiziell nur zwei jüdische Familien und zwar die Familien Bloch und Rind. Ein Gesetz vom 21.3.1890 regelte die Anerkennung einer „jüdischen Gemeinde“ und steckte deren gleichberechtigte Position in der Gesellschaft ab. Laut dieses Gesetzes wurden die Einzugsgebiete einer jüdischen Gemeinde festgelegt, welche aus mindestens 30 Mitgliedern bestehen musste. Der ordentliche Gang der Dinge und die Verwaltung einer jüdischen Gemeinde erforderten die Einsetzung und Administration von Institutionen inklusive Rabbinern zur Befriedigung der religiösen Bedürfnisse der Gläubigen. Die Finanzmittel für die Tätigkeit und den Betrieb einer jüdischen Gemeinde stammten hauptsächlich von den Beiträgen der Mitglieder, aus Spenden, Stiftungen und Gebühren für religiöse Handlungen. Das Gesetz schrieb vor, dass in jeder jüdischen Gemeinde mindestens ein Rabbiner tätig sein müsse.

Kaplitz gehörte in der älteren Vergangenheit zur jüdischen Gemeinde in Rosenberg an der Moldau und der Beschluss neuer Statuten entsprechend des Gesetzes aus dem Jahr 1890 erfolgte am 9. September 1896. Das neue Einzugsgebiet der jüdischen Gemeinde Rosenberg bildete nunmehr der politische Bezirk Kaplitz mit Ausnahme von Gratzen und herausgelöst wurden die bisher zu Rosenberg gehörenden österreichischen Gemeinden Rainbach und Rohrbach. In den Jahren 1893 bis 1897 war der Vorsteher der jüdischen Gemeinde in Rosenberg Adolf Sternschein. Nach seinem Rücktritt lösten einander in der Vertretung der jüdischen Gemeinde in Rosenberg Friedrich Sternschein, Ignaz Offner, Siegfried Holzbauer und ab 1911 der Kaplitzer Jurist JUDr. S. Kopperl ab. In der Funktion des Rabbiners der jüdischen Gemeinde Rosenberg wechselten im Amt ab 1896 folgende Männer: Dr. M. Rachmuth, Simon Willinger, Markus Ziegler, Moses Margel, Philipp Lederer und ab 1909 Dr. Leopold Gottselig. Im Jahre 1902 erhielt der Rosenberger Rabbi ein Gehalt von 1.200 Kronen und bekam auch eine Wohnung zur Verfügung gestellt. Die Gemeinde verwaltete ein fünfköpfiger Ausschuss und eine zehnköpfige Gruppe

Židovská obec Rožmberk nad Vltavou měla v roce 1902 v 13 místech politického okresu Kaplice celkem 55 židovských rodin a v nich 194 osob. Nejvíce Židů bylo v Rožmberku, kde bylo 16 rodin a 46 osob. Kaplice měla v roce 1902 8 židovských rodin a v nich 29 osob. Největší počet židovských rodin se věnoval obchodu. V Kaplici působil v tu dobu ale také židovský lékař a židovský advokát. Není proto divu, že na přelomu 19. a 20. století vznikaly mezi Rožmberkem a Kaplicí spory o sídlo židovské obce. Někteří Židé z Kaplice, vedeni kaplickým advokátem JUDr. Maxem Kaufmannem, se nemohli smířit s tím, že sídlem židovské obce je Rožmberk a ne Kaplice. Poukazovali na odlehlost Rožmberka a jeho obtížnou dostupnost zejména v zimě.

Napětí se stupňovalo a vyvrcholilo v roce 1901 podáním žádosti na zrušení židovské obce Rožmberk a přičlenění jejího území k židovským obcím v Č. Budějovicích a v Č. Krumlově. Tento návrh však byl odmítnut, protože v Rožmberku byla synagoga, hřbitov i rituální lázeň. V Kaplici sice existovala soukromá modlitebna, ale většina Židů z Kaplice o svátcích navštěvovala synagogu v Rožmberku. Zrušení židovské obce v Rožmberku se sice M. Kaufmannovi nepodařilo, ale v roce 1910 byla obec přeložena do Kaplice a židovská obec nesla nový název. Židovská náboženská obec Rožmberk nad Vltavou se sídlem v Kaplici.

František Schusser
1.4.2009

von gewählten Vertretern mit einer je dreijährigen Funktionsperiode.

Die jüdische Gemeinde in Rosenberg an der Moldau hatte im Jahre 1902 in 13 Orten des politischen Bezirkes Kaplitz insgesamt 55 jüdische Familien mit insgesamt 194 Personen. Am meisten Juden gab es in Rosenberg, wo 16 Familien mit 46 Personen lebten, Kaplitz hatte im Jahr 1902 acht jüdische Familien mit insgesamt 29 Personen. Die meisten der jüdischen Familien widmeten sich Handelsberufen. In Kaplitz war zu jener Zeit aber auch ein jüdischer Arzt und ein jüdischer Anwalt tätig. Es ist daher auch nicht verwunderlich, dass es an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert zwischen Rosenberg und Kaplitz zu Konflikten um die Frage des Sitzes der jüdischen Gemeinde kam. Einige Juden aus Kaplitz, angeführt vom Kaplitzer Advokaten JUDr. Max Kaufmann konnten sich nicht damit abfinden, dass der Sitz der jüdischen Gemeinde in Rosenberg war und nicht in Kaplitz. Sie argumentierten mit der Abgelegenheit von Rosenberg und seiner schweren Erreichbarkeit insbesondere im Winter.

Diese Spannungen wuchsen und gipfelten im Jahre 1901 darin, dass die Auflösung der jüdischen Gemeinde Rosenberg beantragt wurde, wobei deren Einzugsgebiet einerseits der jüdischen Gemeinde in Budweis, andererseits jener in Krummau eingegliedert werden sollte. Dieser Vorschlag wurde aber abgelehnt, weil sich in Rosenberg ja eine Synagoge, ein Friedhof und ein Ritualbad befanden. In Kaplitz gab es zwar ein privates Bethaus, die meisten Kaplitzer Juden besuchten an den Feiertagen aber die Synagoge in Rosenberg. Die Auflösung der jüdischen Gemeinde in Rosenberg gelang Max Kaufmann zwar nicht. Im Jahre 1910 wurde die Gemeinde aber tatsächlich nach Kaplitz verlegt und hieß ab nun „Jüdische Religionsgemeinde Rosenberg an der Moldau mit Sitz in Kaplitz“.

František Schusser
1.4.2009

Übersetzung aus dem Tschechischen: Bernhard Riepl